

[19, арк. 699]. Іоанікій Галятівський з цього приводу застерігав: «кто дотикається товариства злого, зъ людьми злыми товариство мієть, такій й самъ злымъ зостанеть» [3, с. 378].

Антоній Радивилівський зваликав молодь, «наслідуючи Христа Спасителя» та святих, призвичаюватись не до лінощів та сьогосвітніх благ, а до науки та благочестя: «в младенческомъ своєму віку, не до игръ й пещотъ, не до роскошей сего світа; але до науки [Курсив наш. – В. С.], до умерщвленія плоти, до остроти житія, до терпеливости, й до иншихъ цнотъ...» [19, арк. 698–699].

За Інокентієм Гізелем, учні грішать, коли не мають «зачала премудрости страха Божія», не поважають учителів та не слухають їх, коли ліниво вчать, непристойно поведуться, а утримання своє витрачають на непотребні речі, коли водяться з поганими друзями і впадають у плотський гріх, або коли читають заборонені, сороміцькі чи й супротивні вірі книжки (навіть з цікавості): «учащійжесья писання юныи, согрїшають: Аще зачала Премудрости страха Божія не имєют, и учителем своимъ въ Ученїи Богоугодном, суть непокорливы: ниже почитають их за то аки отцев. Аще ліново учятся й безчиніємъ творять другимъ обиду; или иждивеніє на вещи не ключимья изнуряють. Аще общеніє с ким имєютьъ безчестное, й не безбідное... Аще Книги запрещенныя, студныя, или й Вірі противныя, изъ любопытства свого читають» [5, с. 426]. До реєстру порушень, притаманних «синам» і загалом «молодим людям» Інокентій Гізель також включив лінощі й ухиляння від отримання освіти: «аще любяць празность, ученію не прилежать, иждивеніє, время и літа младыи всує изнуряють» [5, с. 398].

Іоанікій Галятівський також підкреслював гріховність читання «книгъ геретицкихъ заказаныхъ, будучи самъ въ науці недосконалый й не утверженный» [3, с. 376]. Усе це збігається з загальноприйнятою на той час гуманістичною програмою «освіченого благочестя», відповідно до якої головною вимогою навчального процесу було виховання не просто освіченої людини, а насамперед «доброго християнина» з усім притаманним йому набором моральних чеснот [23, с. 293; 9, с. 432].

Отже, можна зробити висновок, що освіту українські церковні мислителі XVII ст. визнавали корисною для людини або навпаки – шкідливою для спасіння та оточення – залежно від її застосування на благо чи на лихо. Поруч возведенням мудрості й розуму в ранг чесноти, часто йшли традиційні апелювання до християнської «благочестивої простоти», що свідчить про електизм світогляду українських інтелектуалів, в якому цілком спокійно співіснували діаметрально протилежні погляди на освіту й освіченість. Проте загалом Антоній Радивилівський та його сучасники

сприймали новий європейський цивілізаційний підхід до освіти, що стверджував її позитивний зміст і високу роль у громадському житті.

1. Баранович Л. Мечь духовный / Баранович Лазарь. – К.: Тип. КПЛ, 1666. – 481 л. 2. Бондаревська І. Парадоксальність естетичного в українській культурі XVII–XVIII ст. / Бондаревська І. – К.: ПАРАПАН, 2005. – 308 с. 3. Галятівський І. Гріхи розмаїтї / Іоанікій Галятівський // Іоанікій Галятівський. Ключ розуміння / підгот. І. П. Чепіга. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 372–387. 4. Галятівський І. Ключ розуміння / Галятівський Іоанікій / підгот. І. П. Чепіга. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 53–238. 5. Гізель І. Миръ съ Богомъ челоуѣку / Гізель Інокентій. – К.: Тип. КПЛ, 1669. – 666 с. 6. Довга Л. М. Етика / Л. М. Довга // Історія української культури: в 5 т. – К.: Наукова думка, 2001–2012. – Т. 3. – 2003. – С. 635–651. 7. Довга Л. М. Свобода волі у проповідях Антонія Радивилівського / Л. М. Довга // Київська Старовина. – 2002. – № 2. – С. 56–60. 8. Довга Л. Штрихи до портрету ректорів Києво-Могилянського колегіуму: Лазаря Барановича та Інокентія Гізеля / Л. Довга // 350-letcie unii hadziackiej (1658–2008) / Pod red. T. Chynczевskiej-Hennel, P. Krollia i M. Nagielskiego. – Warszawa: DiG, 2008. – С. 341–358. 9. Історія української культури: в 5 т. – К.: Наукова думка, 2001–2012. – Т. 3. – 2003. – 1246 с. 10. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: Українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті / Йосипенко С. Л. – К.: Український Центр духовної культури, 2008. – 392 с. 11. Крєкотень В. І. Оповідання Антонія Радивилівського: з історії української новелістики XVII ст. / Крєкотень В. І. – К.: Наукова думка, 1983. – 407 с. 12. Котусенко В. Викладання філософії в єзуїтських колегіумах XVI–XVII століть та Києво-Могилянській академії / В. Котусенко // Україна XVII століття: суспільство, філософія, культура. – К.: Критика, 2005. – С. 83–107. 13. Марковський Н. Н. Антоній Радивилівський южнорусский проповедник XVII века / Марковский Н. Н. – К., 1894. – 187 с. 14. Назарчук М. Іван Вишенський / М. Назарчук // Історія України в особах. Литовська Польська доба. – К.: Україна, 1997. – С. 135–142. 15. Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України / Нічик В. М. – К.: Український Центр духовної культури, 1997. – 328 с. 16. Памятники этической мысли на Украине XVII – первой половины XVIII ст. / Сост., пер. с латинского, вступ. статья и прим. М. В. Кашубы. – К.: Наукова думка, 1987. – 528 с. 17. Радивилівський А. Вѣнецъ Христовъ... / Радивилівський Антоній. – К., 1688. – 544 арк. 18. Радивилівський А. «Вінець Христов...», рукопис / Радивилівський Антоній. – Інститут рукопису. Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – П. Ник м., П. 560, т. 2. – 1615 с. 19. Радивилівський А. «Огородок...» / Радивилівський Антоній. – К., 1676. – 1128 с. 20. Стратій Я. М. Розуміння людини в українській філософії 17–18 ст. / Я. М. Стратій // Collegium. – 2001. – № 11. – С. 73–81. 21. Тимошенко Ю. О. Організація навчально-виховного процесу. Педагогічна думка / Ю. О. Тимошенко // Історія Української культури: в 5 т. – К.: Наукова думка, 2001–2012. – Т. 3. – 2003. – С. 431–443. 22. Философская мысль в Киеве / В. Д. Белодед и др. – К.: Наукова думка, 1982. – 356 с. 23. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Яковенко Н. М. – К.: Критика, 2006. – 584 с.

УДК 130.2

Наталія Стефаненко

Суб'єктність як прояв ментальності українців

У статті розглядається феномен суб'єктності в контексті аналізу ментальнісної динаміки. Відслідковано закономірність проявів суб'єктності в українському ментальному просторі.

Ключові слова: суб'єктність, ментальність, саморозвиток, цивілізаційний поступ.

Natalia Stefanenko

Subjectivity as a Manifestation of Ukrainians' Mentality

The article considers the phenomenon of subjectivity in the context of mental dynamics. The author reveals the consistent pattern of subjectivity in Ukrainian mental space.

Keywords: Subjectivity, Mentality, Self-development, Civilization progress.

Наталья Стефаненко

Субъектность как проявление ментальности украинцев

В статье рассматривается феномен субъектности в контексте анализа ментальной динамики. Отслежено закономерность проявлений субъектности в украинском ментальном пространстве.

Ключевые слова: субъектность, ментальность, саморазвитие, цивилизационное развитие.

Сьогодні тема пошуку чи то фіксації власної суб'єктності звучить як нагальна і, без перебільшення, як життєво важлива, вирішальна для українства необхідність, як актуальне завдання, що постало перед українською спільнотою на сучасному етапі її розвитку. Оскільки виразні ознаки суб'єктності як характеристики реально чи потенційно зрілого суспільства є типовими, спробуємо їх виокремити в українському ментальному полі та прослідкувати особливості прояву суб'єктності в контексті динаміки української ментальності.

Не претендуючи на побудову ієрархії, можна виділити дві групи ознак суб'єктності, які проявляються, по-перше, у ставленні до себе і своєї ролі в цивілізаційному поступі та, по-друге, у ставленні до вибудови правил міжгрупової взаємодії [2]. До ознак першої групи можна віднести, наприклад, наявність виразної історичної лінії власного становлення, розвитку і перспектив, що дозволяє сформулювати чітку ідентичність («хто ми є, чийх батьків діти») і вибудувати чітку перспективу саморозвитку, відображену в національній ідеї. Сформованість і чіткість цих позицій дозволяють групі утримувати власну самобутність і задовольняти потребу в самореалізації. До цієї ж групи логічно відноситься чітка система групових цінностей, які, в свою чергу, ґрунтуються на оптимальному досвіді самоорганізації, сформованій автономній позиції («своя правда»), розумінні (усвідомленні, переживанні тощо) власної місії, яка, як правило, втілюється в національній ідеї; важливу роль варто відвести активній відповідальній позиції та креативності як здатності забезпечувати трансформацію і розвиток у відповідності із власним досвідом і наявним внутрішнім потенціалом – і тим самим максимально самореалізуватись [3].

У свою чергу, ставлення, є, з одного боку, результатом оціночної роботи групи по виявленню розподілу ресурсів і сил, з іншого, слугує своєрідним підґрунтям, на якому базуються активні прояви групи. До вище зазначених характеристик додаються чітко вибудовані, впізнавані стиль взаємодії з іншими суб'єктами, тенденція до формування і трансформування правил взаємодії, активна позиція у побудові алгоритму взаємодії з іншими тощо. Крім того, видається важливим виокремлення фактора визнання іншими суб'єктності тієї чи іншої групи, що простежується, наприклад, у ставленні до носія суб'єктності, насамперед, у визнанні факту наявності останнього (він є, його треба враховувати), а також його значущості, ролі – ваги, що проявляється у повазі, уважності до його активності, важливості його внеску і спільну справу, участі у взаємодії, ролі в отриманні значущих результатів спільної діяльності тощо.

Зважаючи на зазначене, можна спробувати виділити певний набір ключових характеристик нації як носія суб'єктності: особливість позиції (виразність, чіткість, автономність), особливості прояву активності (сила, послідовність, креативність), питома вага активності нації у цивілізаційному поступі. Означене дозволяє говорити про впізнаваність і значущість нації і, як наслідок, визнання її як суб'єкта взаємодії.

Поряд з іншими ключовими характеристиками нації чи будь-якої іншої стійкої групи, яка досягла достатнього рівня зрілості, суб'єктність проявляється на кількох рівнях. З одного боку, це прояви суб'єктності на рівні позиції, ха-

рактерна для ключових рівнів соціальної ієрархії – лідерів, еліт, пересічних членів групи, питома вага яких має бути достатньою для сумарного сприйняття групи (етносу, нації) як суб'єктної групи, здатної рефлексувати, переживати і, як закономірний наслідок, чітко, виразно, послідовно проявляти себе у груповій взаємодії. Власне саме характер взаємодії можна вважати одним із реальних індикаторів не тільки вираженості суб'єктності групи, а рівень її стійкості, незворотності. З одного боку, суб'єктність можна поєднувати з рівнем і характером ініціативності групи в поєднанні із перебиранням відповідальності та чіткою узгодженістю із власною лінією розвитку. З іншого боку, суб'єктність може проявлятися на рівні оцінки результатів активності групи співтовариством. У цьому випадку визнання важливості, значущості результатів діяльності групи сама по собі може слугувати підтвердженням її суб'єктності. Як свідчення готовності групи вийти на рівень суб'єктності, з одного боку, і як відображення актуальної потреби групи в суб'єктності можна розглядати феномен Майдану 2013–2014 рр. У подіях Майдану прояви суб'єктності спостерігаються, передовсім, у характері ініціативної активності їх учасників. Ініціативність проявляє себе упродовж всього існування феномену Майдану: в період зовні пасивного очікування допомоги активно фіксувались і осмислювались факти попередньої активності групи, пов'язаної із формуванням власного національного «Я», гасла борців за незалежність «Слава Україні – героям слава!» стали пізнаваними і широко вживаними, аналізувалась участь українців у загальному цивілізаційному поступі (їхня роль у першій та другій світовій війнах тощо), активно обговорювались і ревізувались позиції України у стосунках із найближчими сусідами та важливими стратегічними партнерами, особливе місце займало обговорення питань наявних ресурсів України і перспектив її подальшого розвитку.

Як наслідок такого сплеску активності можна виділити значне, суттєво відчутне кількісне та якісне зростання рівня поінформованості українців у питаннях, які стосуються їх самих. Процес задоволення ментальнісно обумовленої потреби у самопізнанні, значне підкріплення позитивного національного Я-образу українців можна розглядати і в контексті реалізації завдання формування стійкої позиції суб'єктності. На особливу увагу заслуговує феномен відкриття факту існування багатомільйонної етнічної групи для інших етнічних груп через сплеск його суб'єктності на виразно фіксованому рівні прояву саме універсальних, типових її ознак. З іншого боку, саме феномен відкриття себе і для себе, для своїх і для чужих можна розглядати як свідчення особливості розвитку суб'єктності українців, зумовлене не тільки факторами зовнішнього плану, як от історичною долею чи природно-географічним розташуванням, а й характеристиками ментальними, особливостями психічного складу українців [4], зокрема, вибудованими ними адаптивними стратегіями. До того ж, сам факт активізації процесів самопізнання можна розглядати як відповідь на своєрідний ментальний запит, ілюстрацію особливостей ментальнісного дефіциту українців як однієї з причин ментальнісної кризи, яка з необхідністю мала себе проявити.

Саморозвиток як один із ключових проявів суб'єктності має цілу низку підтверджень на Майдані: літературні читання, імпровізовані концерти, лекторії тощо, високий запит на літературу тощо.

У розгляді особливостей суб'єктної позиції нації чітко відслідковується роль ментальності і як носія сконцентрованого досвіду загальнолюдського рівня, і як джерела фіксації вибору оптимальних, комфортних форм її прояву в умовах існування конкретної нації [1]. Природно, що саме ментальність, як системоутворюючий фактор у контексті дії принципу оптимального розподілу життєвої енергії групи слугує джерелом, базою для вибудови конкретних форм реалізації її актуальних потреб на певному етапі її становлення.

Формування суб'єктності, як і переважної більшості групових феноменів, має поступальний характер, тому логічно видається говорити про суб'єктну складову як про характерну ознаку певного етапу етно- чи націєгенезу, коли суб'єктність проявляє себе у чіткій відповідності до нього. Активність групи в гострі, переламні чи поступально-перехідні кризові періоди її існування можна розглядати як індикатор рівня сформованості її суб'єктності. Виразний прояв суб'єктності українства в XVII ст. змінився пролонгованою низкою спалахів, нетривалих і витратних за ресурсами, але саме це змушує українців гостро переживати події кінця XX – початку XXI ст. Інакше кажучи, незавершеність процесу суб'єктивізації на фактичному рівні, тривалі невдачі у формуванні суб'єктної позиції з високою долею ймовірності повтору змушують групу за сприятливих обставин вдаватися до нових спроб з вираженою позицією незламності. Фіксація необхідності робити подальші спроби як задля забезпечення власного поступу, так і задля подолання хронічної фруструючої ситуації, яка серйозно ускладнює формування суб'єктної позиції в міжгрупових взаєминах посилюється підкріпленням правильності дій («з нами правда», «наша правда не вмере, не загине») реальності досягнення складної мети («Борітеся – поборете, вам Бог помагає!»), незворотної необхідності виходу на рівень суб'єктності («Рабів до раю не пускають»). Можна простежити певний зв'язок між мірою прояву суб'єктності у взаєминах з іншими етнічними групами чи націями та мірою відчуття самоцінності, важливості, рівності, яке супроводжує носіїв суб'єктності в ході взаємодії з представниками інших груп, при цьому видається доречним зауважити саме на відчутті, на переживанні себе, з одного боку, як окремої, автономної складової співтовариства, з іншого, – як значущої, важливої складової міжгрупових взаємин. Природа виникнення і підтримання відчуття значимості є переважно водночас і продуктом етнотворчості групи в цілому (наприклад, на рівні фіксації та позитивного підкріплення фактів успішності групи, визначення та чіткого дотримання системи її цінностей тощо), і результатом проведеної елітою групової рефлексії власної активності (наприклад, трансформація матеріалів групової активності у вибудові нових смислів). Суб'єктивно важливим для групи є переживання власної суб'єктності в колі представників референтної групи – значущих етносів чи націй. Інші на рівні сприйняття «не існують» у системі координат конкретної нації. Це явище досить виразно можна прослідкувати в наявності або поширеності стереотипних уявлень групи про ті чи інші народи, чи нації. «Неважливі» групи просто не попадають у поле зору і, відповідно, не представлені на рівні гетеро-стереотипів. Якщо зауважити, що суб'єктність тісно пов'язана не тільки із відчуттям

власної ваги-важливості-значущості, а й переживанням власної сили і самодостатності-автономності-незалежності, підкріпленої результатами діяльності, можна припустити, що суб'єктність проявляє себе також у поведженні з іншими суб'єктами як з рівними на фрагментарному рівні (у разі рівної вираженості спільних параметрів) чи в сумарному вимірі, де вага параметрів партнерів врівноважується за принципом комплементарності.

У свою чергу, сильні сторони можуть бути визначені за кількома параметрами – енерговитратами (для отримання позитивного результату витрачається відносно менше життєвої енергії). Переживається в діапазоні «легко» – «можливо» – «цілком можливо» – «можливо в принципі». Діяльність відповідає не лише кількісним, а й якісним особливостям групових ресурсів. Переживається групою чи «просто» як проста діяльність, просте, реальне для здійснення завдання. Питомо вага успішності діяльності є виразною. Переживається на рівні «можемо». Можна припустити, що суб'єктність прямо залежить від діапазону застосування групою зазначених параметрів, і для суб'єктів міжгрупової взаємодії рамки можливостей у реалізації стратегії на ментальному є відчутно ширшими. Формування розширеної схеми активності сприяють чітка фіксація проміжних, етапних результатів із підкріпленням позитивних та аналізом невдалих спроб.

Щодо ознак, які характеризують рівень готовності групи нести відповідальність, в тому числі й за ризики, пов'язані із прийняттям рішення – можна виділити питому вагу ініціативних членів групи, рівень складності завдань, які визначає для себе група, а також рівень групових ризиків, ступінь вираженості викликів, які постають перед групою. Рівень самоорганізації українців, рівень довіри до незнайомих людей, рівень толерантності, продемонстрований під час подій Революції Гідності, можна розглядати як виразний приклад суб'єктної поведінки, відповідної і прийнятної для сучасного цивілізованого соціального простору. Така суб'єктна позиція, суттєво відрізняючись від типово демонстрованої українцями, викликаючи реакції на зразок того, що українці на Майдані були такими, якими вони хочуть бути, але не є такими, може розглядатись і як орієнтир, і як передвісник майбутнього етапу розвитку українства, і як сутнісний, ментальнісний його вияв, як прояв іманентної складової.

Ментальнісну складову активізації відповідного досвіду можна простежити в актуалізації форм і способів самоорганізації протестуючих (курени майданівців, поділ на сотні, віче, поява катапульти викликають чіткі асоціації з козацьким січовим устроєм), у зверненні до виразних прикладів суб'єктності часів козаччини, визвольної боротьби українців. Можна припустити, що ментальнісний досвід прояву власної суб'єктності використовується групою як для активізації підтримання стану, необхідного для виконання відповідного завдання стан на афективному поведінковому і когнітивному рівнях, так і для фіксації орієнтирів у вибудові групової стратегії. Проте чи не найбільш виразною ознакою суб'єктності є наявність вчинку як прояву активності вищого рівня. Вчинок чітко співвідноситься із трансцендентністю, із моментом подолання, із переживанням потреби в самоповазі. Прояви подолання страху як необхідної умови виходу на суб'єктний рівень мали масовий характер і проявлялись на рівні групи в цілому: у відповідь на насилля демонструвалось помітне підвищення активності, у відповідь на заборону касок одягались каструлі, блокування матеріального забезпечення Майдану породила потік креативу.

Реальна загроза існуванню суб'єктності відобразилась в цілій низці проявів вчинковості на особистісному рівні: служитель Михайлівського собору, який вдарив у тривожні дзвони в ніч розгону, машиніст потягу метро, який закликав пасажирів вийти і допомогти майданівцям, командир військової частини, який відмовився брати участь в розгоні, лікарі, які втрачали роботу, але продовжували працювати практично в цілодобовому режимі, принесені пенсіонерами останні шматки хліба тощо. Здатність до вчинку, до поведінки, яка виходить за межі задоволення базових потреб відчувається як правило безпомилково, і знаходить відповідний відгук як всередині групи, так і поза її межами. На мікрорівні прикладом приєднання може слугувати випадок із російськомовними українськими журналістами, яким довелося брати інтерв'ю у ветерана УПА. На запитання, навіщо воїни завжди мали при собі заховану отруту, воїн без тіні пафосу відповів, що це робилось на випадок, коли боєць не зможе витримати тортур. Не змовляючись, вся знімальна група перейшла на українську мову. Прояв вчинкової суб'єктності не в останню чергу змусив українську діаспору відкрито визнати своє українське походження і стати надважливим співучасником прояву суб'єктності українства.

Безпрецедентна представленість представників всього суспільства може слугувати підтвердженням здатності фіксувати і відповідати на реально важливі цивілізаційні виклики, причому не варто недооцінювати високу потенційність українства на рівні реалізації завдань проміжного характеру. Суб'єктність із необхідністю має бути пережитою її носієм через усвідомлення і вербалізацію. «Україна є, Україна буде!» – ці гасла Майдану можна розглядати і як прояв самоусвідомлення, і як реакцію на ствердження протилежного, і як прояв потреби проявитись, самореалізуватись, відбутись. Під час подій на Майдані багато говорилось про відновлення – пам'яті, справедливості (історичної, соціальної тощо), що можна інтерпретувати і як вияв потреби заповнення ментального дефіциту, і як актуалізацію ментального досвіду групи, і як прояв національного характеру [5]. Переживання єдності, об'єднаності, толерантне співіснування представників цілої низки етнічних груп, представників різних конфесій дозволяє твердити, що мова в даному випадку йде не тільки про надструктурне утворення – націю, або про глибинний, базовий характер потреб і переживання, пов'язані із ними.

Суб'єктність як відображення потреби проявитись, зберегтись і відбутись має глибинний ментальний характер, чітке вкорінення у базові прошарки ментальної структури групи. Можливо, ця особливість теж відіграла роль у декларації

позаполітичного характеру Майдану, виражено виконавській функції, яку було відведено політичним партіям і лідерам під час подій 2013–2014 рр.

Якщо спробувати розглядати гострі соціальні кризи як прояв ментального дефіциту, як брак ментального імунітету чи як ознаку наявності прогалін в наборі ментальних паттернів реагування на виклики зовнішнього середовища (передовсім соціального), видається логічним пояснення кризових періодів процесами закономірного еволюційного характеру. Характерним прикладом є ситуація, символічно виражена в казках, коли герой має «піти туди, не знати, куди, знайти те, не знати, що», щоб вийти на якісно інший, досі незнайомий рівень розвитку. В ситуації високого рівня невизначеності, особливо в поєднанні із вираженим характером потенційної загрози колективний розум продукує цілу низку дієвих поведінкових паттернів. Прикладом виразної відповіді на заперечення суб'єктності може слугувати феномен маркування – рясна низка фарбованих в національну символіку добре видимих об'єктів (мостів, парканів, труб, веж, стін багатопверхових будинків, набережних, під'їздів, воріт, лавочок), вивішені на балконах і біля будинків прапори, фіксовані на одязі чи сумках жовто-сині стрічки, українські вінки, вишиванки і козацькі чуби – можуть розглядатись і як прояви суб'єктності на індивідуальному рівні, і як знаки свідомого вибору, долученості до суб'єктності групи.

Як виразний прояв ідентифікації загального в ментальнісно обумовленому конкретному просторі можна розглядати приклади активної підтримки проявів української суб'єктності представниками інших груп, особливо тих, які пережили процес виокремлення відносно недавно. Мабуть, найвиразнішою ілюстрацією можуть слугувати меседжі народів Східної Європи: «У нас було так само, ми знаємо, що ви переживаєте».

Отже, події Революції Гідності і наступні прояви активної боротьби українців «за свою правду» можна розглядати і як запит на суб'єктність, і як спалах, прояв суб'єктності, як етап формування суб'єктності української нації, і, власне, як українську еволюційну складову загального цивілізаційного поступу.

1. Додонов Р. А. Учение о детерминантах мыслительных автоматизмов. – Запорожье: Тандем-У, 1999. – 264 с. 2. Воропаева Т. Українство в цивілізаційному ракурсі / Т. Воропаева // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 8. – С. 9–13. 3. Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 360 с. 4. Український соціум / за ред. Крисаченка. – К.: Знання України, 2005. – 792 с. 5. Фурман А. В. Психокультура української ментальності. – Тернопіль: Екон. думка, 2002. – 131 с.

УДК 323.2

Тетяна Талько

Вітчизняні філософсько-антропологічні стратегії в контексті євроінтеграційних прагнень України

Автором досліджується, яким чином у сучасних вітчизняних філософсько-антропологічних розвідках, переважно орієнтованих на поглиблення понять, розроблених в межах західноєвропейського філософського дискурсу, інтерпретується поняття «антропосфера». Виявлено особливості розуміння вітчизняними дослідниками динаміки функціонування цього феномена. Підкреслюється, що вітчизняний антропологічний дискурс слушно переймається дослідженням найважливішого елемента сутнісної визначеності людини – свободи, що є особливо актуальним у зв'язку з тими суспільно-політичними зрушеннями, які відбуваються останнім часом в Україні.

Ключові слова: філософська антропологія, антропоцентризм, антропологічний принцип, універсалізм, холономний підхід, антропосфера, трансгуманізм.